

Нематеріальний культурний спадок буковини як ресурс для розвитку креативного туризму

Олена Міхо

*доцент кафедри туризму,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: MikhoOI@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-1547-5597*

Креативний туризм у своєму розвитку підтримує традиційні види туризму та сприяє диверсифікації туристичного продукту у регіоні. Креативний туризм спирається на нематеріальну культурну спадщину, пропонує значний спектр активностей, які спонукають туристів до активної діяльності на відміну від пасивного сприйняття матеріальних культурних цінностей. Такі туристи ніби «пропускають культуру кріз себе», створюють власні зв'язки, набувають новий досвід, що повністю відповідає сучасним вимогам до турпродукту [1].

Після ратифікації Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини в Україні ведеться Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини. Відповідно до Концепції нематеріальна культурна спадщина визначається як ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії формує у них почуття самотності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини. Нематеріальна культурна спадщина проявляється у таких галузях: усних традиціях та формах вираження, зокрема в мові як носії нематеріальної культурної спадщини; виконавському мистецтві; звичаях, обрядах, святкуванні; знаннях та практиці, що стосуються природи та всесвіту; традиційних ремеслах [2].

Незважаючи на те, що Національний перелік активно ведеться фактично з 2018 р., Чернівецька область почала подавати об'єкти нематеріальної культурної спадщини лише нещодавно (2022 – 2023 рр.). Більша частина Чернівецької області включає північну частину історичної області Буковина, її південна частина знаходиться на території Румунії. Наразі цей список включає наступні об'єкти нематеріальної спадщини [3].

Новорічна традиція буковинського маланкування (охоронний номер 031.нкс) - відноситься до календарної обрядовості, зимовий цикл свят. Саме ця категорія обрядів перервала свою традицію у першій половині ХХ ст., а наприкінці цього сторіччя була відтворена зусиллями національної інтелігенції. У регенерованих варіантах обрядів споконвічні елементи сполучаються з новаціями, і саме вони є елементами нематеріальної культурної спадщини.

Гуцульська боднарка (057.нкс) відноситься до традиційних ремесел, вид деревообробного промислу (виготовлення бочок, діжок, барил). На Буковині розповсюджена на Вижниччині та Путилівщині.

Буковинська та бессарабська тайстра: традиції виготовлення та побутування (059.нкс) відноситься до традиційних ремесел. Регіон розповсюдження: Чернівецька область, окрім колишнього Путилівського району.

Буковинське поминальне деревце з дарами (069.нкс) - відноситься до обрядів спадковості або сімейної обрядовості; похоронний офірний атрибут, що відображає дар, гостину в потойбіччя для Царства Небесного душі загиблого. На Буковині поминальне деревце з дарами готують на похоронну процесію, прикрашають випічкою, де кожна фігурка має символічне значення – птахи небесні, драбинка на небо, ключ від Царства Небесного тощо.

Значний туристичний потенціал мають обряд «Маланка» та традиція виготовлення тайстри. Тайстра – торбина простої конструкції, що складається із цільного тканого полотна та поясу (крайки, боярка, баюрка), який пришивається до основи. Полотно із вовняної пряжі виготовляють на вертикальному або горизонтальному верстатах практично усіма видами ткацтва, прикрашають тайстри вишивкою, бісером, китицями [4]. Навчають цьому ремеслу у Школі буковинської тайстри у Чернівцях.

На Буковині опис обряду «Маланки» у 70-ті роки ХІХ ст. зробив Ю.Федькович [5], ім'я якого з 1989 р. носить один із найстаріших класичних університетів України Чернівецький Національний Університет. Опис сюжету обряду Маланки Ю. Федьковича містить опис основних героїв - Маланка (молода дівчина, символ весни), Василь (вбраний за оратаря з чепігом або серпом у руках), Король (з новим місяцем на чолі), Дід-Змій (вбраний у буйволоу шкіру, оперезаний гадюками, водив за собою тура чи цапа), всі інші учасники вдягались плугатарями, мисливцями, гробарями. Серед дійових осіб «Маланки» особлива роль відводилась «крилатим ведмедям» у масках та солом'яних костюмах (вага такого костюму може сягати 70 кг), які 14 січня влаштовували змагання у центрі села. Цей обряд майстерно відтворено у фільмі-лауреаті кількох кінофестивалів «Памфір» режисера Д.Сухолитого-Собчука. Етапи підготовки та проведення обряду «Маланка» фактично співпадають із традиціями світових карнавалів. На етапі підготовки учасники обирали ватажка, розподіляли ролі за сюжетом, потім потайки, щоб не розкривати перебраних на святі, власноруч виготовляли маски із пап'є-маше та костюми. Ролі віддавали тільки хлопцям, навіть жіночі (Маланка, цариця, баба). Зафіксовано регіональні особливості обряду «Маланка» навіть у одному селі на різних кутах або вулицях. Кульмінацією дійства була борінка – публічне змагання маланкарських гуртів. Поступово «Маланка» зросла кількісно і перетворилась на карнавальне дійство, у якому беруть участь 40 - 60 персонажів. На Маланка-фест можна побачити вже цілком сучасних персонажів: поліцейських, пожежників, історичних і політичних діячів, які беруть участь у карнавальній ході під час Міжнародного фольклорно-етнографічного фестивалю Буковинська Маланка.

Креативний туризм стимулює економічний, соціальний та культурний розвиток регіону. Особливим фактором розвитку цього виду туризму є нематеріальні культурні ресурси та особистий досвід, який «проживають» туристи. Туризм все більше залежить від нематеріальних елементів, таких як образ, ідентичність, атмосфера місць, традиції та стиль життя. Зростаюче значення нематеріальної культури також означає, що тип культурного туризму змінюється.

Ключові слова: креативний туризм; нематеріальна культурна спадщина; Буковина; тайстра; обряд маланкування.

Список використаних джерел

1. *Creative tourism and local development*. URL : https://www.researchgate.net/publication/351733391_Creative_Tourism_and_Local_Development.
2. *Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text.
3. *Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України*. URL : <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv>.
4. *Буковинська та бессарабська тайстра: традиції виготовлення та побутування*. URL : <https://uccs.org.ua/novyny/bukovynska-ta-bessarabska-tajstra-tradytsii-vyhotovlennia-ta-pobutuvannia/>.
5. *Кожолянко Г. Народний карнавал «Маланка» на Буковині. Матеріали до української етнології*. 2016. Вип. 15. с. 6-17. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/mdue_2016_15_3.